

Комунальний заклад
«Харківська санаторна школа №11»
Харківської обласної ради

«Психологічні особливості розвитку мотивації навчальної діяльності».

Основне завдання школи – навчати і виховувати дітей, забезпечити їх протягом навчального періоду якісними знаннями, які вони могли б успішно реалізувати в майбутньому. У нинішніх умовах перед сучасною школою, як українською, так і зарубіжною, постала проблема втрати інтересу учнів до навчання. Демотивація виражається в типовій скарзі вчителів: «Учні не хочуть вчитися». На сьогоднішній день вирішується проблема зацікавленості школярів до навчання, над якою працюють провідні педагоги та психологи сучасності. Відомо, що найкращий учитель той, хто пробуджує в учнів бажання вчитися. Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй знання і вміння, а й викликати в неї відповідну активність, пізнавальну чи практичну. Важливим структурним елементом цієї активності є мотивація, в якій виявляється ставлення школярів до навчання.

Під мотивацією розуміють сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості.

Мотивація — це інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають учня до діяльності. Мотивація сприяє появі в учня навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях.

Існує кілька теорій мотивації діяльності людини, але для вчителя важливо одне: опанування способами створення на уроці такого навчального середовища, у якому б учні відчували внутрішню потребу вчитися. Це може бути за умови, коли учень самостійно ставить перед собою цілі й докладає зусилля для їхнього досягнення.

ВИДИ МОТИВІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ		
Перший підхід		
Види мотивів	Основні особливості	
Пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання	Включають підгрупи: 1) широкі пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтуванні школярів на оволодіння новими знаннями; 2) навчально пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтуванні школярів на засвоєння способів одержання знань; 3) мотиви самоосвіти, що полягають у спрямованості школярів на самостійне вдосконалювання способів одержання знань	
Соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями школяра з іншими людьми	Поділяються на підгрупи: 1) широкі соціальні мотиви, що полягають у прагненні одержувати знання, у розумінні необхідності навчатися; 2) вузькі соціальні мотиви, що полягають у прагненні зайняти певну позицію, місце у взаєминах з оточуючими, одержати їх схвалення, заслужити в них авторитет	
Другий підхід		
Внутрішні мотиви	Зовнішні мотиви	
Специфіка: мотиви, пов'язані із власне процесом навчальної діяльності	Мотиви, пов'язані з результатом навчальної діяльності	
Види: бажання дізнаватися нове (пізнавальний інтерес). Радість від подолання труднощів	Мотиви самоосвіти. Мотиви престижу та інші соціальні мотиви. Мотиви уникання неприємностей. Ігровий мотив	
Третій підхід		
Безпосередньо спонукальні мотиви навчальної діяльності	Перспективно спонукальні мотиви навчальної діяльності	Інтелектуально спонукальні Мотиви
Ґрунтуються на емоційних проявах особистості (яскравість, новизна, цікавість, привабливість, особистість	Засновані на розумінні значущості знання взагалі й навчального предмета зокрема (прикладний	Засновані на одержанні задоволення від процесу пізнання (інтерес до знань, допитливість, прагнення підвищити свій

педагога, бажання одержати нагороду, похвалу, страх одержати негативну оцінку, небажання бути об'єктом обговорення в класі)	характер знань, пов'язування навчального предмета з майбутнім самостійним життям, розвинене почуття обов'язку, відповідальності, очікування одержання нагороди в перспективі)	культурний рівень, захопленість процесом розв'язання навчально пізнавальних задач)
Четвертий підхід		
Мотивація негативного характеру, пов'язана з мотивами, закладеними поза навчальною діяльністю	Мотивація позитивного характеру, пов'язана з мотивами, закладеними поза навчальною діяльністю	Мотивація, що закладена в навчальній діяльності й безпосередньо пов'язана з метою навчання
Усвідомлення певних незручностей і неприємностей, якщо не вчитися (докори батьків і вчителів, страх покарання)	Схвалення оточуючих, почуття обов'язку, шлях до особистого благополуччя, кар'єри, бажання зайняти лідерську позицію в класі	Розширення кругозору, набуття знань, задоволення допитливості, реалізація своїх здібностей, прояв інтелектуальної активності

Проблеми мотивації навчальної діяльності та дитячих інтересів

Успіхи в навчанні та вихованні дітей прямо залежать від мотивації, тобто наявності значущих і діючих стимулів до засвоєння знань і придбання визначених особистісних якостей.

Численні складності у сфері навчальної мотивації обумовлюються низкою обставин:

- до кінця не відомі всі мотиви, у силу яких діти різного віку та з різними індивідуальними особливостями включаються в навчання, спілкування, стають зацікавленими у придбанні нових особистісних якостей, знань і вмінь;
- над мотивами навчання дітей замислюються дорослі, котрі вже не пам'ятають справжнього стану справ у дитинстві й можуть тільки здогадуватись про справжні мотиви дитячої поведінки;
- серед самих дітей існують величезні індивідуальні розходження - те, що є значущим для одного, не представляє інтересу для іншого;
- сама мотивація виявляється ситуативно мінливою, а те, що підходить для стимулювання навчальних і виховних інтересів у одних ситуаціях, може бути неадекватним в інших.

Таким чином, одна з головних задач у навчанні та вихованні - навчитися практично впливати на мотивацію дитини та звести до мінімуму фактори, що знижують її.

Умотивованість у навчанні можна розуміти як особисту зацікавленість учня в одержанні знань і вмінь. **Мотиви навчання - це психологічна характеристика інтересу учня до засвоєння знань і власного розвитку.**

Мотивація може бути ситуативною (обумовленою зовнішніми факторами) й особистісною (обумовленою внутрішніми устремліннями). Виділяють також релевантну мотивацію, що має пряме відношення до набуття академічних досягнень (наприклад, допитливість дитини), і не релевантну мотивацію, що не має прямого відношення до навчання та розвитку (наприклад, дитина вчить урок, щоб уникнути покарання).

Коли ми говоримо про мотивації дитини, то не можемо обійтись без такого поняття, як дитячий інтерес. Л. Виготський визначає інтерес як форму прояву інстинкту, як націленість психічного апарату дитини на визначений предмет. Інтереси мають універсальне значення в житті дитини. Торндайк стверджує: «Усе, що ми робимо в житті, навіть найбільш неприємне, ми робимо з інтересу (нехай навіть негативного, наприклад, остраху неприємностей)».

Психологічний закон каже: «Перш ніж призвати дитину до якоїсь діяльності, зацікав її, подбай про те, щоб знайти, що вона готова до неї: напружені всі сили, і вона готова діяти сама».

Надзвичайно складна психологічна задача - знайти вірний інтерес і стежити за тим, щоб від нього не ухилялись і не підмінювати його іншим. Адже так легко підмінювати інтереси,

наприклад, розповідати на уроці історії анекдоти, викликаючи інтерес не до історії, а до анекдоту.

З вищевикладеного стає ясно, що нічого не вартий інтерес дитини до роботи, якщо її стимул - покарання чи очікування нагороди. Ось чому нагорода й покарання в чистому вигляді у школі марні та шкідливі. Психологічне покарання - це бездарний педагогічний засіб, тому що воно викликає острахи, і значить, у цьому випадку поведінкою керує страх.

Існує психологічне правило переходу природних інтересів (їх багато) до інтересів прищеплених, виховання яких і є головною метою (інтерес до життєвих справ, наук тощо).

Щоби предмет нас зацікавив, він повинен бути пов'язаний із чим-небудь привабливим нас, уже знайомим, але він повинен містити в собі й нові форми діяльності. Зовсім нове й зовсім старе не здатне зацікавити нас. Крім того, щоб співставити новий предмет й особисте ставлення до нього учня, треба зробити його вивчення особистою справою учня. Інакше кажучи, до нового дитячого інтересу треба йти через уже існуючий дитячий інтерес.

Правила використання дитячого інтересу

1. Обов'язково має бути присутній зв'язок між усіма предметами курсу - це запорука єдиного навчального інтересу, згуртування навколо єдиного стрижня (зазвичай називається «міжпредметними зв'язками»).

2. У навчанні доводиться вдаватися до повторення, хоча це найбільш непсихологічний прийом: якщо людина автоматично намагається сприймати ту саму інформацію, їй стає нудно, і може сформуватись негативна установка на цю інформацію. Тому викладання повинно бути концентричним: вивчення предмета варто будувати таким чином, щоб у можливо короткий строк і у спрощеному вигляді він був пройдений у повному обсязі. Потім уже треба повернутись до того ж, але не для повторення, а для розширеного й поглибленого вивчення, що включає безліч нових фактів, узагальнень і висновків, тому що тільки нове про старе може зацікавити нас.

3. Навчання варто проводити в безпосередній близькості від життя, показуючи, як те чи інше знання можна практично використовувати та застосувати в реальності.

Результати психологічних досліджень свідчать про те, що **чинниками зниження мотивації навчання виступають:**

- неправильний підбір вчителем навчального матеріалу, що призводить до недовантаження чи перевантаження школярів;
- невміння будувати стосунки з учнями;
- недостатньо диференційований підхід вчителя;
- низький рівень знань школяра;
- не сформованість прийомів самостійної роботи в учня;
- негативні приклади товаришів, що мають вплив на дитину;
- неадекватна самооцінка учня, сформована ще до початку навчальної діяльності чи в умовах шкільного навчання ;
- стійка спрямованість учня на які-небудь види позашкільної діяльності, що дістала назву "компенсаторної мотивації" (І.Ю.Кулагіна);
- переживання, що не пов'язані з навчальною діяльністю, тобто різноманітні психотравмуючі ситуації (Психотравмуюча ситуація - це ті умови життя і взаємини між значущими іншими (батьками, вчителями, ровесниками), які оточують дитину та призводять до появи переживань, негативних емоцій, наприклад: непорозуміння з вчителями, ровесниками або зі старшими школярами; конфліктні ситуації в сім'ї, розлучення батьків, втрата одного з батьків);
- певні індивідуально-типологічні особливості дитини, а саме: тип темпераменту, астеничні стани різного походження (підвищена втомлюваність і понижена працездатність);
- особливості розвитку учнів: вікові (наприклад, у підлітків спостерігається «гормональний вибух» і нечітко сформоване відчуття майбутнього); статеві (у дівчаток 7—8 класу знижена вікова сприйнятливність до учбової діяльності у зв'язку з інтенсивним біологічним процесом статевого дозрівання, раннє статеве життя); індивідуальні (наприклад, можливий недостатній розумовий розвиток учня, тощо);
- негативне (байдуже) ставлення учня до вчителя;

- негативне (байдуже) ставлення вчителя до учня;
- брак особистісної значущості предмета;
- непродуктивність учбової діяльності;
- нерозуміння (неприйняття) мети навчання;
- страх перед школою.

В зв'язку з цим, **психологи виділяють декілька шляхів формування позитивної мотивації навчання:**

1. Спеціальна організація навчальної діяльності, що реалізується за допомогою створення навчально-проблемної ситуації.
2. Доступність змісту навчального матеріалу, що пропонується вчителем на уроці.
3. Використання на уроках елементів гри; цікавий виклад матеріалу.
4. Постійне створення та "підкріплення" ситуації успіху в учінні (наприклад, позитивна реакція на будь-який прояв відповідального ставлення дитини до виконання своїх навчальних обов'язків).

Мотивація досягнення успіху - позитивна мотивація. Якщо людина мотивована саме так, то перед початком справи вона має на увазі досягнення чогось конкретного, позитивного. В основі її активності є надія на успіх і потреба в досягненні успіху. Такі люди зазвичай упевнені в собі, у власних силах, відповідальні й активні, їх вирізняє наполегливість у досягненні мети, цілеспрямованість.

Мотивація уникнення невдачі — негативна мотивація. Якщо людина мотивована саме так, то її активність спрямована на уникнення зриву, покарання, негативного оцінювання з боку оточуючих, невдачі. Взагалі в основі цієї мотивації покладені ідея уникнення та ідея негативних очікувань. Розпочинаючи справу, людина з такою мотивацією вже заздалегідь боїться можливого негаразду, думає про можливі варіанти уникнення цієї гіпотетичної невдачі, а не про шляхи і засоби досягнення успіху. Люди з мотивацією уникнення невдачі зазвичай характеризуються підвищеною тривожністю, низькою впевненістю у власних силах. Вони намагаються уникнути відповідальних завдань. При необхідності вирішення дуже відповідальних завдань можуть впадати в стан, близький до панічного, при цьому ситуативна тривожність у таких випадках у них стає надзвичайно високою. Разом цим, це може поєднуватися з дуже відповідальним ставленням до справи.

Загальні стратегії формування мотивів:

1. Необхідно вибудовувати теоретичну логіку предмета, правильно орієнтувати дітей щодо формування в них розумових дій, щоб в учнів не виникло безпорадності перед новим навчальним матеріалом. Учителю треба зробити учня співучасником навчання, а не виконавцем його волі. Мотивацією може бути окреслення перспектив вивчення теми, визначення мети вивчення навчального матеріалу, удосконалення навичок, необхідних для розв'язання проблеми, усвідомлення співучасті і взаємодії з іншими.
2. Потрібно задіювати навчальні потреби, які в учнів уже сформовані. Учитель має добирати такий навчальний матеріал, який би викликав інтерес до пізнання нового. Учень має усвідомити, що знання потрібні йому для досягнення певної конкретної мети.
3. На уроці потрібно чергувати методи і форми навчання. Різноманітність заохочує учнів до діяльності, мотивує їхню роботу. Рольові ігри, дискусії, мозкові штурми, демонстрації, проектна діяльність, створення аудіовізуальних презентацій, робота в малих групах – усе це стимулює учнів до вивчення навчального матеріалу.
4. Перед кожним учнем треба ставити реалістичні вимоги. Вимоги учителя мають бути високими, але не настільки, щоб учні не могли їх виконати і тому втрачали інтерес до навчання. На початку вивчення теми вчитель повинен ознайомити учнів із вимогами, пояснити, чого вони мають навчитися, допомогти кожному учневі поставити перед собою цілі, яких він має досягнути. Нереальні цілі можуть призвести до розчарування і втрати інтересу до навчання. Крім того, цілі, визначені самим учнем, завжди є більш ціннісними, ніж поставлені вчителем або батьками.
5. Ускладнювати вимоги потрібно поступово. На початку семестру вчитель має створити для учня ситуацію успіху, а потім поступово підвищувати вимогливість. Учителю не повинен забувати про диференціацію навчання. Якщо вправи включають різноманітні за складністю

завдання, то кожен учень матиме змогу відчувати успіх під час виконання завдань доступного для нього рівня.

6. Потрібно забезпечити оперативний зворотний зв'язок учителя й учня та якомога коротший термін перевірки письмових робіт. Похвала й винагорода мають бути публічними. Зворотний зв'язок служитиме стимулом, він має бути чіткий і конкретний. Треба пояснювати учневі, у чому може бути його подальший прогрес, указати на сильні й слабкі сторони виконання роботи. Бажано створити умови, за яких школяр зможе ознайомитися з кращими роботами однокласників (зачитування фрагментів роботи на уроці, організація виставки робіт, викладання всіх творчих робіт в учительському блозі тощо).

7. Учень має очікувати на нагороду за успіх. Позитивні і негативні коментарі впливають на мотивацію. Похвала підвищує в учнів упевненість у собі, зміцнює почуття власної гідності. Учитель обов'язково повинен похвалити слабких учнів навіть за докладені зусилля, навіть якщо робота є невдалою!!!

8. Аналізуючи (і особливо критикуючи!) учнівську роботу необхідно бути конкретним. Учень має відчувати, що вчитель критикує певні невдалі сторони роботи, а не його самого. Необхідно уникати принизливих коментарів.

9. Треба уникати жорсткої конкуренції між учнями. Конкурс викликає тривогу, що може перешкоджати навчанню. У жодному разі не можна порівнювати учнів між собою, краще порівняти нинішні досягнення учня з його попередніми. При цьому треба зосереджуватися на прогресі, удосконаленні, а не негативних сторонах.

10. На уроках, де це можливо, необхідно залишати за учнем право обирати види роботи. Учень охоче виконує завдання, вибрані з переліку. Тому якщо альтернативні завдання формують однакові поняття, треба пропонувати учням на вибір вправи, теми для презентацій чи творчих робіт, домашні завдання.

11. Подолати низьку мотивацію учнів до навчання можна, переглянувши методи, форми і стилі навчання.

Шляхи формування мотивації школярів до навчання та підвищення їх навчальних досягнень:

1. Щоденна увага до кожного учня, визнання його особистості.
2. Своєчасна ліквідація прогалин у знаннях і організація оперативної допомоги кожному учневі, що відстає у навчанні.
3. Формування мотивації навчання як необхідного стимулу бажання учня до навчання.
4. Перехід до інноваційних методів навчання, що дають можливість розкрити потенційні можливості кожного учня, повірити у власні сили.
5. Організація навчального процесу з визначенням трьох головних видів складності під час пояснення матеріалу, його закріплення і оцінювання.
6. У підготовці будь-якої теми навчальний матеріал поділяти на кілька блоків.
7. Вивчення умов, в яких виховується кожна дитина, враховування їх у навчальній діяльності.
8. Співпраця з батьками, спільне формування педагогічної культури сім'ї.

Методи та прийоми, що сприяють підвищенню мотивації навчальної діяльності

№	Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності (впливають на активізацію внутрішньої мотивації)	Прийоми
1.	Метод емоційного стимулювання у поєднанні зі словесним методом	Прийоми зацікавлення, здивування: • наведення цікавих прикладів, парадоксальних фактів; • аналіз уривків із художньої літератури про життя й діяльність видатних науковців і громадських діячів; • цікаві аналогії;

		• порівняння наукових і народних тлумачень окремих мовних явищ; створення ситуації новизни, інформування про сучасні наукові дослідження
2.	Навчальні дискусії	Прийом парадоксу
3.	Наочні	Демонстрація
4.	Проблемно-пошукові	• створення проблемної ситуації (порівняння навчальних об'єктів, виділення суттєвих ознак, групування, класифікація, узагальнення, визначення протиріч тощо); • «мозкова атака»; • дослідницькі, прикладні, творчі, інформаційні проекти
5.	Практичні	виконання навчальних завдань (важливо дати учневі алгоритм виконання завдання)
6.	Методи, які стимулюють пізнавальні запитання учнів	Незакінчені завдання, тексти, які спонукають учнів ставити запитання або шукати правильних шляхів виконання; запитання спрямовані на отримання додаткової інформації
7.	Методи, що стимулюють ініціативу учнів	• самостійне творче складання завдання; • самостійне складання завдань за аналогією на новому змісті; • пошук аналогів у повсякденному житті
8.	Методи, що стимулюють ініціативу, яка проявляється під час діяльності	• прийом навмисних помилок; • прийом спільного з учителем пошуку розв'язання проблеми; • прийом «лабіринту»; • прийом виконання практичних завдань
9.	Методи, що стимулюють колективну ініціативу й спільну діяльність	• створення ситуації змагання в різних видах діяльності; • створення ситуацій, що вимагають допомоги однокласнику; • створення ситуацій, які вимагають критики

Рекомендації щодо формування внутрішньої мотивації на уроці:

- Вивчити особливості вікової мотиваційної сфери.
- Зважати на провідні вікові мотиви.
- Використовувати різноманітні форми й методи організації роботи, особливо зовнішньо привабливі й цікаві, що враховують суб'єктивний досвід учнів щодо теми, яка розглядається.
- Створювати атмосферу зацікавленості кожного учня як у власній роботі, так і в роботі всього класного колективу.
- Стимулювати учнів до використання різноманітних способів виконання завдань на уроці без побоювання помилитися, одержати неправильну відповідь.

- Заохочувати прагнення учнів до самостійної роботи, аналізувати під час уроку різні способи виконання завдань, запропоновані дітьми, відзначати та, підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню учнями мети.
- Створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному учневі, незалежно від ступеня його готовності до уроку, виявляти ініціативу, самостійність і винахідливість у способах роботи.
- Обговорювати з учнями наприкінці уроку не лише те, «що ми дізналися» (що опанували), але й те, що сподобалось (не сподобалось) та чому; що хотілося б виконати ще раз, а що зробити по-іншому.
- Під час опитування на уроці (виставлення оцінок) аналізувати не лише правильність (неправильність) відповіді, але і її самостійність, оригінальність, бажання учня шукати та знаходити різноманітні способи виконання завдань.
- Оголошуючи домашнє завдання, слід повідомляти не лише його зміст та обсяг, але й давати докладні рекомендації щодо раціональної організації навчальної роботи, яка забезпечить виконання домашнього завдання.

Особливості мотивації навчання відповідно до вікових особливостей учнів

Так, для учнів початкової школи, важливою діяльністю ще є ігрова, а головними людьми у житті – батьки та перша вчителька. У початковій школі навчальна діяльність всіх учнів підтримується переважно за рахунок самозадоволення, зростання самооцінки, самоповаги, усвідомлення необхідності навчання. Стимулом для цього є похвала, хороша оцінка. Тому для цього вікового періоду важливо:

1. «Навчати, граючись» або «граючись, навчати». Бо гра — це спосіб життя і діяльності дитини. Гратися — це завжди весело, цікаво. Під час гри дитина позасвідомо, без напруги засвоює, і закріплює надзвичайно багато інформації.
2. Створення ситуації успіху для дитини, формування у неї віри у власні сили.
3. Розвивати природну допитливість дитини, зробити процес навчання цікавим для малюка.
4. Встановити позитивні стосунки із батьками школярів. Від ставлення до школи та до вчительки всієї сім'ї та дитини залежить і бажання цієї дитини вчитися.
4. Навчити учнів поділяти складні завдання на етапи і виконувати ці етапи послідовно. Це знизить у дитини напруження перед великими і складними завданнями, додасть їй впевненості та навчить планувати свою діяльність.
5. Враховувати, що за типом сприйняття нового матеріалу учнів умовно можна поділити на три типи: візуали, аудіали та кінестетики. Добирати такі методи, прийоми та засоби навчання, за яких учень будь-якого з цих типів був би успішним і почувався б комфортно.

Для учнів молодшого підліткового віку. При переході дитини з початкової школи до 5-го класу різко збільшується рівень навчального навантаження, змінюється характер завдань та взаємостосунків з більшою кількістю вчителів. Посилюється важливість вміння дитини самій організовувати власну діяльність.

1. У цьому віці дуже допомагає чіткий розпорядок дня. Співпрацюючи з батьками учнів, допоможіть школяреві раціонально спланувати свій час, врахувати необхідність і навчання, і відпочинку.
2. Використовуйте дитячу цікавість. Діти відрізняються цікавістю. Тому вони виявляють особливу увагу до нових і невідомих обставин.
3. «Вплітайте» у канву уроку ефект загадки. Через дитячий інтерес ідіть до нового дитячого інтересу, іноді використовуйте ефект загадки. Учні охоче займаються різноманітними «мудрими» проблемами. Тому вони із задоволенням розгадують загадки, кросворди тощо.
4. Надто складні навчальні завдання, як і надто прості, негативно впливають на формування та зростання внутрішньої мотивації, оскільки не дають дитині змоги реалізуватися, виявити ефективність і майстерність у виконуваному, внаслідок чого руйнується почуття компетентності, знижується самооцінка й самоповага.
5. Ще однією важливою умовою зростання внутрішньої мотивації є така характеристика навчальних завдань, як новизна і непередбачуваність, що, як правило, викликає внутрішній інтерес дитини.
6. Навчання, яке ґрунтується на внутрішній зацікавленості, буде значно успішнішим, тому що при наявності такої зацікавленості дитина здатна працювати довше без будь-яких зовнішніх

підкріпленнь. Водночас переважання зовнішньої мотивації сприяє зниженню пізнавальної активності. Тому досить часто при зникненні зовнішніх стимулів дитина втрачає інтерес до навчання. Школярі, яких приваблює насамперед інтерес до самого процесу навчання, схильні обирати складніші завдання, що позитивно впливає на розвиток їхніх пізнавальних процесів. Учні із зовнішньою мотивацією, як правило, не одержують задоволення від подолання труднощів під час вирішення навчальних завдань. Тому такі діти обирають простіші завдання й виконують лише те, що необхідно для одержання підкріплення. Отже, потрібно звести до мінімуму зовнішні стимули і розвивати внутрішні. Але для цього необхідною умовою є підвищення педагогічної освіти і батьків школярів, які повинні дотримуватися єдиних вимог із педагогами.

7. Молодші підлітки особливо потребують упевнених, справедливих і авторитетних батьків. «Від дорослих вони чекають схвалення кожної своєї роботи, постановки здійснених завдань, пошани своєї незалежності», – уточнює Людмила Петрановська. Працюйте з батьками учнів – допоможіть їм зрозуміти, що поступово підліткам потрібно надати право самим відповідати за те, як вони вчаться. Нехай батьки поступово ослаблюють контроль за виконанням домашніх завдань чи рівнем оцінки, але будуть уважним до того, чим живе дитина. Для підлітків кращим мотивом діяльності будуть інтерес і підтримка з боку батьків, а не їхній невсипущий контроль. Основи цих стосунків потрібно закладати вже у 5-6 класах – аби у 7-8 не згубити взаєморозуміння з дитиною.

Для старших підлітків провідною діяльністю є спілкування, основними значущими особистостями – ровесники, друзі. Діти у цьому віці емоційно вразливі, чутливі до критики, невдач і помилок. Кращим засобом впливу на них є повага, визнання особистості. Тому варто звертати увагу на можливість школяра виразити свою індивідуальність, висловити власну думку, поспілкуватися без небезпеки отримати зауваження, проявити самостійність, підвищити самооцінку:

1. Обирайте такі методи діяльності на уроці, які дозволяють підліткам реалізувати потребу у спілкуванні – наприклад, інтерактивні методи навчання.

2. Дуже добре, якщо навколо учня на уроці створюється атмосфера свободи вибору: йти до дошки чи відповідати з місця, виконувати це завдання чи інше, тощо.

3. До найбільш значущих прийомів соціальної мотивації можуть бути віднесені встановлення відносин співпраці між вчителем і учнями, залучення учня до організації учбового процесу, до важливої діяльності. Основними прийомами в даній категорії можна назвати всі проблемні, частково-пошукові і евристичні ситуації, які створюються на уроках.

4. Бачити успіхи і не помічати невдачі. Адже невдача веде до розчарування — розчарування веде до браку мотивації — брак мотивації веде до прямої відмови зробити ще одну спробу. І навпаки, успіх веде до перемоги — перемога веде до мотивації — мотивація веде до бажання перемагати — і до нових успіхів.

5. Дуже ефективним прийомом є міжпредметна мотивація - вона стимулює учнів на одних уроках до вивчення інших предметів.

6. Підвищення рівня самооцінки дитини, зміцнення її віри у власні сили – шляхом створення ситуації успіху, похвали, поступового підвищення рівня вимог. Задовольніть потребу учня у визнанні іншими людьми.

7. Зміна характеру завдань. Підліткам швидко набридають однотипні завдання – тож варто давати нові, незвичні, цікаві, зовнішньо привабливі.

До основних методів формування пізнавального інтересу належать: дискусія, диспут, включення учнів у ситуацію особистого переживання успіху в навчанні, в інші ситуації емоційно-моральних переживань (радості, задоволення, здивування тощо), метод опори на здобутий життєвий досвід, проблемні методи навчання, метод пізнавальної, дидактичної, рольової гри та ін.

До методів емоційного стимулювання навчання належить прийом створення ситуації зацікавленості, тобто використання цікавих для учнів прикладів, парадоксальних фактів, проведення дослідів. Підвищують інтерес до навчання цікаві аналогії, зокрема зіставлення наукових і життєвих тлумачень окремих природних і суспільних явищ.

8. Максимально можливий зв'язок навчального матеріалу із реальним життям, його значущість особисто для дитини. Організуйте чітке бачення учнями результатів діяльності (інформації, умінь і навичок), які їм стануть у нагоді, та способів можливої діяльності.

9. Використовуйте інтереси та нахили дитини. Починайте з того, що цікавить ваших учнів. У важких випадках ідіть від яскравої форми до змісту, від емоцій до логіки.

10. Співпраця з батьками, спільне формування педагогічної культури сім'ї. Застосування методів формування почуття обов'язку і відповідальності у навчанні. До них належать: переконання, позитивний приклад, практичне привчання до виконання вимог, створення сприятливих умов для спілкування, заохочення і пошуку, оперативний контроль за виконанням вимог, осуд, подяка, нагорода та ін. Методи і прийоми стимулювання обов'язку і відповідальності взаємодіють з методами виховання, що пов'язує процеси навчання і виховання.

Методичні поради вчителю для посилення мотивації навчання учнів на уроці

Порада 1. Створіть на уроці умови для виконання завдання різними шляхами. Дайте можливість використати малюнок, оповідь, тести, розрахункові задачі, практичну роботу, ігрові моменти тощо.

Порада 2. Створіть психологічний клімат, за якого діти не бояться висловити помилку думку, знаючи, що то – пошук істини. Переконаючи учня, доводячи істину, не ображайте його, не зачіпайте його гідність, самолюбство. Будьте щедрі на похвалу.

Порада 3. Система контролю знань також має враховувати індивідуальні властивості учнів.

Порада 4. Добираючи методи навчання, не забувайте про їхню різноманітність. Запроваджуючи нові методи, пам'ятайте і про класичну дидактику.

Порада 5. Інтелігентність – це вміння зважати на інших. Успіх, хай і не одразу, прийде до вас, якщо ви поважатимете гідність учнів, якщо не вдаватиметься до крику, гримання, якщо не „стоятимете над ними”, а йтимете поруч на шляху до знань і моральної досконалості.

Порада 6. Помітивши в учневі щось властиве лише йому, учитель дістає точку опори для контакту. Завжди і в усьому ставтеся до учня як до особистості. Найнебезпечніше – це вчительова зарозумілість, ілюзія власного всевладдя.

Порада 7. Пояснюючи матеріал і контролюючи знання, використовуєте і поєднуєте різні форми навчання. Нехай учні самі обирають шлях розв'язування домашнього завдання.

Порада 8. Намагайтеся за будь – якої можливості використати завдання для формування особистості учня. Спрямуйте його інтерес до самого себе, на поліпшення результатів навчання.

Порада 9. Орієнтуйте школярів, особливо старшокласників, на високий рівень самостійної роботи. Недарма Чарльз Дарвін казав, що всім, хоч трохи цінним, чого він навчився, він завдячує самоосвіті.

Порада 10. Пам'ятаючи, що безталанних людей немає, а є зайняті не своєю справою, дайте можливість не лише сильним, а й слабшим учням реалізувати свої здібності.

Порада 11. Хай учень побачить ваше поважне ставлення до його найпершого у житті відкриття. Переконайте його, що помилки під час творчого пошуку неминучі, отже, не слід їх боятися.

Порада 12. Давайте учням невеличкі цікаві завдання на літо – такі, що згодом сприятимуть успішному навчанню.

Порада 13. Відвідуйте уроки колег для вивчення психологічного клімату, взаємодії вчителя і учнів – особливо у класі, де у вас іще не все гаразд.

Порада 14. Спершу поставте дитині реальні вимоги, а вже потім поступово „підносьте планку”. Розвиток можливостей лише якщо вимоги відповідають рівневі розвитку учня.

Порада 15. Навчіть учнів звертатися до довідкових матеріалів і працювати з ними, пояснивши, що це допомагатиме їм у навчанні.

Порада 16. Уміння працювати Езоп називав справжнім скарбом. Привчіть учнів до системи у роботі – це допоможе не лише їм, а й вам.

Порада 17. Під час тематичного контролю уникайте запитань, що надміру деталізують навчальний матеріал. Перевіряйте не лише теоретичні знання, а й уміння та загально навчальні навички.

Порада 18. Оцінюючи знання за всією темою, враховуйте не тільки перевірочні роботи, а усі види навчальної діяльності (твори, домашні завдання, повідомлення, лабораторні роботи тощо), щоб не зневажати їхнє виховне та освітнє значення.

Порада 19. Плануючи навчальний матеріал, не забувайте про системний підхід. Будь-який курс ґрунтується на системі, в якій поступово розкриваються поняття і закономірності.